Peer Reviewed Referred and
UGC Listed Journal
(Journal No. 40776)

ISSN 2277 - 5730

AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - IX, Issue - II,
April - June - 2020
Marathi Part - I

IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.399
www.sjifactor.com

Ajanta Prakashan

Scanned by TapScanner

VOLUME - IX, ISSUE - II - APRIL - JUNE - 2020
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

CONTENTS OF MARATHI PART - I

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१४	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा माध्यमिक शिक्षणातील उच्चशिक्षणासंबंधित दृष्टीकोण **डॉ. किरण खैरनार**	[illegible]
१५	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे राजकिय विचार **प्रा. मदन कचरू मगरे**	[illegible]
१६	डॉ. बाबासाहेब आणि पाणी प्रश्न **प्रा. डॉ. मुंढे एस. पी.**	[illegible]
१७	शिक्षणतज्ञ - डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर **डॉ. राजशेखर हिरेमठ**	[illegible]
१८	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि धर्मशास्त्र **प्रा. डॉ. पंकज रघुनाथ देवरे**	[illegible]
१९	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि मानवाधिकार **प्रा. डॉ. आर. जी. खैरनार**	[illegible]
२०	जल नियोजन तज्ञ - डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर **प्रा. डॉ. राजेंद्र आत्माराम मुंबरकर**	[illegible]
२१	वामन कर्डकांच्या मराठी भीमगीतातील डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर **डॉ. लोणे राजेंद्रकुमार लक्ष्मणराव**	[illegible]
२२	स्त्री-पुरुष समानतेचे पुरस्कर्ते डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर **प्रा. राणी जगन्नाथराव जाधव**	[illegible]
२३	मानवतावादी तत्त्ववेत्ता - डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर **डॉ. सचिन राजपूत**	[illegible]
२४	स्त्री स्वातंत्र्याचे पुरस्कर्ते - डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर **प्रा. श्रीमती संध्या जयसिंग माने**	[illegible]
२५	कामगार नेते डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर **प्रा. डॉ. संजय सुपडू आहिरे**	[illegible]
२६	स्त्री-पुरुष समतेचे पुरस्कर्ते डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर **प्रा. डॉ. संजय गव्हाणे**	[illegible]

२२. स्त्री-पुरुष समानतेचे पुरस्कर्ते डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर

प्रा. राणी जगन्नाथराव जाधव
गृहविज्ञान विभाग प्रमुख, कला व विज्ञान महाविद्यालय, शिवाजी नगर, गढी.

गोषवारा (Abstract)

डॉ. बाबासाहेब आंबेडर हे स्त्री मुक्तीचे कट्टर समर्थक होते. त्यांच्यावर महात्मा गौतम बुध्दाच्या शिकवणीचा आणि महात्मा ज्योतिबा फुलेंच्या कार्याचा प्रचंड प्रभाव होता. बाबासाहेबांच्या मते बुध्द हेच स्त्री स्वातंत्र्याचे आदयपुरस्कर्ते आहेत. बुध्दाने समानेचा उपदेश दिला आणि तो प्रत्यक्षात अंमलात आणला. स्त्रीयांना धर्मदीक्षेचा अधिकार देणारा बौध्द धम्म हा मानवी इतिहासातला पहिला धर्म होय बाबासाहेबांच्या मते कोणत्याही समाजाचे मूल्यमापन त्या समाजातल्या स्त्रीयांच्या परिस्थितीवर अवलंबून असते. ते स्त्री शिक्षणाचे कट्टर समर्थक होते. स्त्री- पुरुष समानता येण्यासाठी व समाजाची प्रगती होण्यासाठी शिक्षणाचा प्रसार होणे अत्यंत आवश्यक आहे. असे त्यांची आग्रही भूमिका होती. भारतीय समाज व्यवस्थेत घट्ट रुजलेली विषमता नष्ट करण्यासाठी झटणा-या बाबासाहेबांना स्त्रीयावर होणारे अन्याय अत्याचार अवस्थ करत होते. त्याकाळी समाजात समानता रुजण्यासाठी त्यांनी आपल्या लेखांतून- व्याख्यानातून पोट तिडकीने मांडली. स्वतंत्र भारताचे पहिले मजूर मंत्री म्हणून बाबासाहेबांनी स्त्रीयांच्या सक्षमी करणाचे अनेक निर्णय घेतले. त्या कोळसा खाणीत काम करणा-या स्त्रीयांना पुरुषा इतकीच मजूरी ,प्रसूती रजा भत्ता

बहुपत्नीत्वाच्या प्रथेला पायबंद किरकोळ रजा, कामाचे तास १२ तासावरुन आठ तास दुखापत झाल्यास नुकसान भरपाई, वीस वर्षाची सेवा झाल्यास निवृतीवेतन इ. तरतूदींचा समावेश त्यात आहे. बाबासाहेबांनी आपल्या विविध चळवळीत स्त्रीयांना आवर्जून सहभागी करुन घेतले. त्यांनी तयार केलेले हिंदु कोड बिल म्हणजे स्त्री पुरुष समानतेची संहिताच आहे पण दुर्दैवाने त्यांच्या हयातीत ते पूर्णपणे मंजूर होऊ शकले नाही. हिंदु कोड बिलाच्या माध्यमातून स्त्रीयांना संपत्तीत वाटा ,घटस्फोटाचा अधिकार,वारसा हक्क, पुर्नविवाह,आंतरजातीय विवाह इ. अधिकार मिळाले.ख-या अर्थाने स्त्री पुरुषा मधिल असमानता दूर करण्याचा प्रयत्न असूनस्त्रीयांना अन्याय अत्याचारापासून संरक्षण या हिंदु कोड बिलाच्या माध्यमातून मिळाले.

महत्वाचे शब्द (Keyword):- भारतीय संविधान, समानता, हिंदु कोड बिल, जाती व्यवस्था, घटस्फोट इ.

प्रस्तावना

निसर्गाने स्त्री पुरुषांना समान अधिकार दिलेलेआहेत.त्यातकुठल्याही प्रकारचा भेदाभेद नाही. परंतु समाजाने मात्र स्त्री पुरुषां मध्ये स्त्रीयांना दुय्यम स्थान दिले. मनुस्मृतीच्या माध्यमातून विविध अनिष्ट रुढी, पंरपरा चालीरीती यामुळे पिढयांन पिढया स्त्री यांवर अन्याय- अत्याचार चालू होता. समाजातील ही असमानता दूर करण्यासाठी भारतातील अनेक समाज सुधारकांनी प्रयत्न केले.प्रबोधन काळातील फुले दामपत्यांनी स्त्रीयांचा शैक्षणिक व सामाजिक दर्जा सुधारण्यासाठी अपार कष्ट घेतले.र.धो.

Scanned by TapScanner

कर्वे, आगरकर, राजाराम मोहन राय, राजर्षी शाहू महाराज, यांनी विविध शिक्षणसंस्था उभ्या करुनच विविध समानतेच्या कायदयाची निर्मिती करुन स्त्री- पुरुष असमानता नष्ट करण्यासाठी प्रयत्न केले. स्त्रीयांना त्यांचे हक्क मिळवून देण्यासाठी त्यांच्यावरील अन्याय अत्याचार थांबविण्यासाठी ज्या समाज सुधारकांनी आपले आयुष्य वेचले त्यात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे महत्वाचे योगदान होते. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी देश आणि विदेशात उच्च शिक्षण घेवून भारतातील सामाजिक, राजकीय, आर्थिक प्रश्नांची सोडवणूक करण्याचा ध्यास घेतला. शोषण विरहित व समताधिष्ठित समाजव्यवस्था निर्माण करण्यसाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडरांनी विविध सामाजिक चळवळी उभ्या केल्या विविध विषयांवर सखोल विपुल लेखन व आपल्या विद्वतापूर्ण व्याख्यानातून या असमानते मागील कारण मिमांसा फक्त भारतीय लोकांसमोरच नव्हे तर संपूर्ण जगातील लोकांसमोर मांडली व इथून पुढे ख-याअर्थाने समता, न्याय, स्वातंत्र्य,बंधुता या मूल्यांच्या प्रस्थापनेत स्त्रीयांना समावेशनाची प्रक्रिया चालू झाली व स्त्रीयांच्या प्रगतीच्या वाटा मुक्त झाल्या.

समस्या सुत्रण

वैदिक काळात तयार करण्यात आलेल्या धर्मग्रंथानुसार तत्कालीन समाजात स्त्री पुरुष समानता प्रस्थापित झालेले होती. एकोणीसाव्या शतकात भारतीय समाजा मध्ये अनेक समाज सुधारक होवून गेले. त्यांनी तत्कालीन सामाजिक समस्या सोडविण्यासाठी प्रत्यन केले. स्त्रीयावर पूर्वापार होत असलेल्या अन्यायअत्याचार दूर व्हावा यासाठी त्यांनी मौलिक कार्य केले. भारतीय समातातील कुटुंबाचा आधारस्तंभ म्हणजे स्त्री अशा स्त्रीयांची स्थिती कुटुंबातच गुलामाच्या स्थितीपेक्षा दीन झालेली होती. अशा या अन्याय अत्याचार शोषित स्त्रीयांना विविध चळवळीच्या व कायदयाच्या माध्यमांतून सन्मानाचे जीवन देण्यासाठी आयुष्यभर ज्या महामानवाने अपार कष्ट सहन केले ते विश्वरत्न, वैश्विक ज्ञानाचे प्रतिक असणा-या डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या स्त्री पुरुष समानते बाबतच्या विचारांचा आढावा प्रस्तुत शोधनिबंधात घेतण्यात आलेला आहे.

संशोधन विधान

स्त्री पुरुष समानतेचे पुरस्कर्ते डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर या संशोधन विषयाच्या अनुषंगाने डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी समाजातील स्त्री पुरुष विषमता दूर करण्यासाठी केलेले विविध कायदे त्यांनी शोषणविरहित समाज निर्मितीठी व स्त्रीयांच्या प्रगतीसाठी केलेल्या विविध चळवळीचे अध्ययन करण्याचा प्रयत्न करण्यात आला आहे.

संशोधन पध्दती

प्रस्तुत शोधनिबंधासाठी विश्लेषणात्मक संशोधन पध्दतीचा अवलंब करण्यात आला आहे.

संशोधनाचे क्षेत्र व मर्यादा

स्त्री पुरुष समानतेचे पुरस्कर्ते डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर या अनुषंगाने अध्ययन करत असताना बाबासाहेबांनी केवळ स्त्री पुरुष समानतेसाठी केलेल्या कार्याचाच अभ्यास करण्यात आला आहे ही संशोधनाची मर्यादा आहे.

Scanned by TapScanner

नमुना निवड

बाबासाहेबांनी भारतीय समाजाच्या सर्वांगीण विकासा ठी आवश्यक असणा-या सर्वच क्षेत्राचा अभ्यास करुन त्यावर आपल्या विद्वतेच्या माध्यमातून प्रचंड लेखन व कार्य केले आहे.यात कृषी, शिक्षण,अर्थ, विधी , समाजकारण,राजकारण इ.चा समावेश आहे. या पैकी केवळ स्त्री पुरुष समानतेसाठी त्यांनी केलेल्या कार्याची नमुना म्हणून निवड करण्यात आली आहे.

तथ्यसंकलनाची साधने

प्रस्तुत शोधनिबंधासाठी तथ्य संकलन करताना दुय्यम स्त्रोतांचा वापर करण्यात आलेला आहे.यात संदर्भग्रंथ, वर्तमानपत्र , मासिक, इंटरनेट इ.चा वापर करण्यात आला आहे.

संशोधनाची उद्दिष्टे

१. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी स्त्री पुरुष समानतेसाठी केलेल्या कार्याचा आढावा घेणे.
२. हिंदु कोड बिलाची पार्श्वभूमी जाणून घेणे.
३. हिंदु कोड बिलातील तरतूदीचा अभ्यास करणे.

संशोधन गृहीतकृत्ये

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी स्त्री पुरुष समानतेसाठी केलेल्या विविध कायदयामुळेच आज स्त्रीया सन्मानाचे व सुखाने जीवनजगत आहेत.

माहितीचे विश्लेषण

भारतीय समाजाच्या सर्वांगीण विकासाठी आपले संपूर्ण आयुष्य खर्ची घालणारे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आपल्या आयुष्यात विदयार्थी दशेपासुनच स्त्री स्वातंत्र्याचे पुरस्कर्ते होते व आष्युभर ते त्याच्या भूमिकेवर ठाम असल्यामुळे त्यांनीशेवट पर्यंत समाजा मध्ये न्याय,समता, स्वातंत्र्य इ. मुल्यांची प्रतिष्ठापना करण्यासाठी प्रत्यन केले बाबासाहेबांच्या मते कोणत्याही समाजाचे मुल्यमापन त्या समाजातल्या स्त्रीयांची परिस्थिती कशी आहे यावरुन करता येते ससमाजाने स्त्रीयांच्या विकासाकडे लक्ष केंद्रीत करणे आवश्यक असल्याची त्यांची आग्रही भूमिका होती ही समग्र प्रगती केवळ पुरुष्यांचीच नव्हे तर स्त्रीयांची देखील होणे गरजेचे आहे असे त्यांचे ठाम मत होते.

स्त्री शिक्षणास महत्व

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे स्त्री शिक्षणाचे कट्टर पुरस्कर्ते होते. ते कोलंबिया विदयापीठात उच्च शिक्षण घेत असताना आपल्या वडिलांचे स्नेही सुभेदार शिवनाक जमेदान यांना न्यूयार्कवरुन ४ ऑगस्ट १९१३ रोजी पाठविलेल्या पत्रातून लिहितात "आई वडील मुलांना जन्म देतात कर्म देत नाहीत हे चूकीचे आहे. मुलांना घडवलं पाहिजे मुलांबरोबर मुलींनाही शिक्षण दिले तर आपली प्रगती झपाट्याने व्हायला हरकत नाही. म्हणून जे जवळचे नातेवाईक आहेत. त्यांच्यात तरी हा विचार पसरावा. "

सन १९२६ साली स्थापन केलेल्या समता संघाच्या तत्व आणि ध्येया बाबत बाबासाहेब लिहितात. "The league

Scanned by TapScanner

believes that's this right of equality is the birth right of every human being irrespective of race creed, cast and sex" डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी महाड समता संग्रामाच्या वेळी दि.२७ डिसेंबर १९२७ रोजी स्त्रीयांना उद्देशुन केलेल्या भाषणात ते म्हणतात तुम्ही आपल्या मुलींना शिक्षण दिलेपाहिजे ज्ञान आणि विदया या गोष्टी काही पुरुषांसाठीच नाहीत पुरुषांपेक्षा स्त्रीवर्गच हे काम उत्तम प्रकारे करु शकेल. असा माला विश्वास वाटतो. स्त्रीयांना एकटयाने जरी हे काम नाही करता आले तरी पुरुष वर्गाला सहकार्य केल्यावाचून त्यांनी राहू नये. यातून बाबासाहेबांची मुलांच्या बरोबरबरोबर मुलींना शिक्षण दयावे ही भूमिका स्पष्ट होते.

जाती व्यवस्था व धर्म व्यवस्थेवर प्रहार

स्त्रीयांच्या गुलामीची मुळे ही जाती व्यवस्था व धर्म व्यवस्थेत रुजलेली आहेत. मनुस्मृती आणि इतर धार्मिक ग्रंथातील स्त्री विरोधी विचारसरणी मूळे स्त्री केवळ सुखाचे आणि उपभोगाचे साधन मानली जाऊ लागली. एकी कडे तिला सरस्वती, लक्ष्मी आणि दुर्गा म्हणून तिची पूजा केली जाते तर दुसरीकडे तिचे मानव म्हणून असलेले सर्व अधिकार नाकारुन तिला अबला बनवले जाते ज्या समाजात निम्म्याहून अधिक संख्येने स्त्रीया आहेत. त्या सर्वच्या सर्व गुलाम व प्रतिष्ठा हरवलेल्या असतील केवळ भोगण्याचे व जाळण्याचे साधन असतील तो समाज कधीही प्रगती करु शकणार नाही.असे स्पष्ट मत बाबासाहेबांचे होते.त्यामुळे स्त्री यांनी अशा जाती धर्मांचे वाहक न बनता सर्व जाती धर्मांच्या मानवतावादी परिवर्तनासाठी प्रयत्नशील असावे असे म्हटले आहे. बालविवाह , जातीप्रथा,पुर्नविवाह बंदी, पारंपारीक कर्मकांड इ. गोष्टी पुरुषी मानसिकतेच्या वर्चस्वा वादी भूमिकेतून लादल्या आहेत.

हे सर्व अन्याय तिने जाळून टाकले पाहिजेत. जाती व्यवस्था टिकवण्यास कुटुंब व्यवस्था जबाबदार आहे. म्हणून बाबासाहेबांनी आंतरजातीय विवहाचा आग्रह धरला होता. जाती संस्था व धर्म संस्था यांनी स्त्रीला गुलाम केले व तिच्या गुलामीचे समर्थन केले म्हणून धर्म आणि जाती या संस्थेची चिकित्सा करुन त्यांनी जाती नष्ट करण्याचे तत्वज्ञान मांडले ज्या मनुस्मृतीने स्त्री शुद्रातिशुद्रांना गुलाम बनविले अशा मनुष्यनिर्मित कायदयाला मुठमाती देवून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी दि.२५डिसेंबर १९२७ रोजी मनुस्मृतीचे दहन केले आणि स्त्री यांच्या पायातील गुलामगिरीच्या बेडया वज्रप्रहार करुन तोडून टाकल्या .

राज्य घटनेतील समताधिष्ठीत मुल्ये

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी स्वातंत्र्य समता आणि बंधुभाव या मूल्यावर आधारीत राज्यघटना तयार करुन नोव्हेंबर १९४९ रोजी ही राज्यघटना भारतीयांना बहाल केली त्यांनी राज्यघटनेद्वारे स्त्रीयाना पर्याप्त प्रतिनिधित्व देवून पुरुषांच्या बरोबरीचे अधिकार बहाल केले.

१. राज्य केवळ धर्म, वंश, जात, लिंग जन्मस्थान या अथवा या पैकी कोणत्याही कारणास्तव कोणत्याही नागरिकास प्रतिकुल होईल असा भेदभाव करणार नाही.

२. दुकान, सार्वजनिक उपाहारगृहे, सार्वजनिक करमणुकीचे साधने प्रार्थनास्थळ, सार्वजनिक विहिरी, रस्ते इ. ठिकाणी केवळ धर्म, वंश, जात, लिंग जन्मस्थान कोणत्याही कारणास्तव भदेभाव करता येणार नाही.

३. राज्यघटनेतील कलम १५ नुसार बाबासाहेबांनी स्त्रीयांना कायदयाने समानतेचा अधिकार देवून लिंगाधारीत भेदभाव मिटविणचा प्रयत्न केला आहे. तसेच हुंडा, बालविवाह, लौगिंक शोषण इ. विरुध्द कायदे करण्याचा सल्ला राज्यघटनेद्वारे राज्यांना दिला.

४. कलम१६ अन्वये राज्याच्या अखत्यारीतील कोणत्याही पदावरील नियुक्ती संबंधीच्या बाबी मध्ये सर्व नागरीक स्त्री पुरुषांना समान संधी असेल अशी तरतूद आहे. पुरुषा प्रमाणेच सरकारी नोकरीत समान अधिकार आणि त्यासाठी आरक्षणाची सुविधा उपलब्ध करुन देवून बाबासाहेबांनी स्त्री विकासाचे मार्ग मोकळे करण्याचा प्रयत्न केला.

५. कलम ३९ नुसार उपजिविकेचे साधन मिळविण्याचा अधिकार स्त्री व पुरुषास समान असावा. स्त्रीयांना उपजिविकेचे साधन उपलब्ध करुनदेताना त्यांच्या ताकदीचाही अंदाज घ्यावा याच बरोबर समान कामाबद्यल समान वेतन देण्यात यावे.

६. कलम ४२ अन्वये राज्य हे कामाबाबत न्याय व मानवोचित परिस्थिती उपलब्ध करण्यासाठी व प्रसुती सहाय्यासाठी तरतूद करण्यात आल्या आहेत.

७. कलम ५१ नुसार धार्मिक, भाशिक व प्रादेशिक भेदांच्या पलीकडे जावून सर्व भारतीय जनते मध्ये एकोपा व मातृभाव वाढीस लावणे.स्त्रीयाच्या प्रतिष्ठेला बाधा आणणा-या सती प्रथा, हुंडा,बालविवाह, इ. सोडुन देणे व स्त्रीयांना समाजात प्रतिष्ठा मिळवून देणे.

८. कलम २३ नुसार वेठबिगार प्रथेला स्त्रीया व मुले बळी पडतात म्हणून बाबासाहेबांनी या वेठबिगार प्रथेवर घटनात्मक मनाई केली.

अशा प्रकारे विविध कलमान्वे बाबासाहेबांनी स्त्री पुरष समानता प्रस्थापित करण्यासाठी प्रयत्न केले.

स्त्रीयांना राजकीय आरक्षण

समाजामध्ये स्त्री पुरुष समानता करण्यसाठी महिलांना सर्वच क्षेत्रा मध्ये पर्याप्त प्रतिनिधीत्व असणे आवश्यक आहे.असे मत बाबासाहेबांचे होते म्हणून त्यांनी संविधानात्मकअधिकाराच्या माध्यमातून महिलांना सक्षम करण्यासाठी अनेक घटनात्मक तरतुदी केल्या याचाच एक भाग म्हणून ७३-७४ व्याघटना दुरुस्तीद्वारे १९९२-१९९३ साली स्थानिक स्वराज्य संस्थे मध्ये ३३ % जागा स्त्रीयांसाठी आरक्षित ठेवल्या गेल्या या मध्ये सर्वसाधारण तसेच अनुसुचित जाती , अनु-जमाती, आणि ज्या राज्यात ओ.बी.सी. आरक्षणाची तरतूद आहे.त्यांच्या समुहातील स्त्रीयासाठी फिरत्या तत्वावर या जागा आरक्षित करण्यात आल्या. यामुळे भारतीय राजकारणाचे आयाम निश्चितपणे बदलेले आहेत व पुरुष प्रमाणेच किंबहुना त्यांच्या पेक्षा अधिक पारंपारिकरित्या घरचा उंबरठा ओलांडून सार्वजनिक जीवनात काम करण्याची संधी महिलांना प्राप्त झाली आहे.

Scanned by TapScanner

स्त्री मुक्तीचा जाहीरनामा हिंदु कोड बिल

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी स्त्रीयांचे हक्क व त्यांचा विकास या बाबत नुसते विचार मांडून उपयोग नाही तर प्रत्यक्ष कायदयात तशी तरतुद करावी लागेल हे ओळखून ४ वर्षे १ महिना २६दिवसअहोरात्र बसुन आपल्या बिघडलेल्या तब्येतीचां तमा न बाळगता व इतर जबाबदा-या सांभाळून त्यांनी स्त्रीयांच्या समानतेचा जाहिरनामा अर्थात हिंदु कोडबील तयार केले. स्त्री पुरुष दोन्ही समान आहेत. पुरुषा प्रमाणेच स्त्री देखील समान अधिकाराची भागीदारीण आहे. तिला तिचे नैससर्गीक अधिकार मिळायला पाहिजेत म्हणून धर्म व जाती संस्थैवर हल्ला चढवूनत्यांनी हा स्त्री समानतेचा तिच्या उन्नतीचा मार्ग या जाहीरनाम्याद्वारे हिंदु कोड बिलाच्या माध्यमाने तयार केले व १२ ऑगस्ट १९४८ साली ते कायदे मंडळासमोर सादर केले हिंदु कोड बिल ९ भागात १३९ कलम७ पर्रिशिष्टात आहे. या मधिल तरतूदी खालील प्रमाणे.

१. स्त्रीला घटस्फोट देण्याचा अधिकार हवा.
२. नव-याने घटस्फपेट दिल्यास पोटगी मिळायला हवी.
३. पुरुषांचा एक विवाह कायदेशिर असल्यास दुसरा विवाह योग्य कारण नसल्यास अवैध ठरवून स्त्रीयांना स्थैर्य दिले.
४. स्त्रीला मुल दत्तक घेण्याचे व दत्तक जाण्याचे अधिकार .
५. स्वतःच्या मिळकतीवर तिच्या अधिकाराचे शिक्का मोर्तब झाले.
६. वडीलांच्या संपतीत मुलांच्या बरोबरीने मुलींना समान वाटा दिला.
७. मुलींना वारस होण्याचा हक्क मिळाला.
८. स्त्रीयांच्या आंतर जातीय व सगोत्र विवाहास मान्यता मिळाली.
९. स्त्रीला स्वतःचा वारसा निश्चित करण्याचा हक्क मिळाला.

अशा प्रकारे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी हिंदु कोड बिलातील विविध तरतूदी करुन मनुने आणि धर्मांनी स्त्रीवर लादलेल्या महाजोखडातून बाहेर काढून तिला तिचे अस्तित्व,अस्मिता सिध्द करण्यासाठी विविध अधिकार बहाल केले.

निष्कर्ष

भारतीय समाज व्यवस्थेत घट्ट रुजलेली विषमता नष्ट करण्यासाठी झटणा-या बाबासाहेबांना स्त्रीयावर होणारे अन्याय अत्याचार अस्वस्थ करत होते ही परिस्थिती बदलण्याचे एकमेव प्रभांवी सृधन म्हणजे शिक्षण यावर त्यांचा ठाम विश्वास होता.हा विचार समाजात रुजविण्यासाठी त्यांनी आपल्या लेखातून व्याख्यानातून पोटतिडकीने मांडणी केली. तसेच कायदा मंत्री मजूर मंत्री असताना त्यांनी स्त्री पुरुष विषमता नष्ट करण्याचा व स्त्रीयांना तिचे सर्व नैसर्गीक हक्क प्रदान करणा-या विविध कायदयांची निर्मिती करुन भारतीय भारतीय समाजाला एक वेगळा आयाम दिला बाबासाहेबांचे भारतीय स्त्रीयांवर अनंत उपकार आहेत. त्यासाठी ती बाबासाहेबांची सदैव ऋणी असायला हवी.पण दुर्दैवाने उच्चभ्रू आणि बहुजन समाजातल्या स्त्रीया बाबासाहेबांच्या या कार्या विषयी अनभिज्ञ आहेत की या बाबत त्या जाणून घ्यायला तयार नाहीत हे सांगणे कठीण आहे. काही अभ्यास व चळवळीतल्या उच्चवर्णीय आणि दलित स्त्रीयांनीच बाबासाहेबांच्या योगदानाची दखलघेतली असल्याचे दिसुन येते

बाबासाहेबांनी केवळ दलित स्त्रीयांचाच विचार केला नाही तर समस्त स्त्रीवर्गाचे प्रश्न त्यांनी ऐरणीवर आणले पण तरीही त्यांच्या क्रांतीकारककार्यांची उपेक्षा भ्ांरतीय स्त्रीयांनी करावी हा करंटेपणाच आहे. हिंदु कोड बिलाच्या माध्यमातून सधन उच्चभ्रू स्त्रीयांचेच कल्याण होणार होते. त्याचा लाभ दलित बहुजन स्त्रीया पेक्षा उच्चवर्णीय स्त्रीयांनाचअधिक झालाआहे. अगामी काळात बाबासाहेबांनी स्त्रीयांसाठी केलेल्या अद्वितीय कामगिरीची दखल नव्या पिढीतल्या पुरोगामी समतावादी उच्चभ्रू व बहुजन समाजातील एकदंर सर्व भारतीय स्त्रीयां घेतील अशी आशा करुयात.

संदर्भ सूची

१. भालचंद्र फडके डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर श्रीनिवास प्रकाशन पुणे

२. हरिश खंडेराव आंबेडकरी चळवळ आणि साहित्य, सांस्कृतिक इतिहास खंड१

३. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर (१९७६) भारतील जाती (अनु महेद्र गांगारे) अशोक प्रकाशन नागपूर

४. वसंत न राजस (२००५) स्त्रीयांचे उद्धारक डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आनंद प्रकाशन औरंगाबाद

५. खैरमोडे चांगदेव (२००२) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि हिंदु कोड बिल सुगावा प्रकाशन पुणे

६. मुन मिनाक्षी (२००२) फुले आंबेडकरी स्त्रीचळवळ समता प्रकाशन नागपूर

७. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर लेखन आणि भाषणे (२००२) महाराष्ट्र शासन

८. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर (२०१४) हिंदु स्त्रीयांचीउन्नती आणि अवनती आनंद प्रकाशन औरंगाबाद

Scanned by TapScanner